

УДК 378.147:78

МУЗИЧНО-СЛУХОВА АКТИВНІСТЬ У ХУДОЖНЬО-ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Сливко С. А.

У статті розкриваються сутність та структура музично-слухової активності у виконавській художньо-інтерпретаційній діяльності студентів мистецьких спеціальностей педагогічних вишів.

Ключові слова: музично-слухова активність, художня інтерпретація, студенти музичних спеціальностей.

В статье раскрываются суть и структура музыкально-слуховой активности в исполнительской художественно-интерпретационной деятельности студентов музыкальных специальностей педагогических вузов.

Ключевые слова: музыкально-слуховая активность, художественная интерпретация, студенты музыкальных специальностей.

The article reveals the essence and structure of musical auditory activity in artistic interpretative performance of music students at higher pedagogical educational institutions.

Key words: musical auditory activity, artistic interpretation, music students.

Сучасна педагогічна наука зорієнтована на вирішення низки важливих питань щодо професійної підготовки фахівців різних мистецьких напрямків, пов'язаних із художньою творчістю, інтерпретацією мистецьких творів, репрезентацією творів перед слухачами. Вагоме місце у музично-професійній підготовці студентів мистецьких спеціальностей педагогічних вишів відводиться інструментально-виконавським дисциплінам. Вони залучають студентів до художньо-естетичних цінностей і музично-виконавських традицій, спрямовані на формування художньо-інтерпретаційних й технічно-виконавських умінь і навичок, забезпечують розвиток музично-слухових здібностей та реалізацію художньо-творчого потенціалу.

Інструментально-виконавська підготовка студентів педагогічних вишів є предметом наукового розгляду ряду сучасних дослідників (Л. Гусейнова, Т. Дорошенко, О. Дрепіна, Т. Казарцева, В. Крицький, О. Лось, Т. Ляшенко, В. Онищук, О. Павленко, О. Щербініна та ін.). Як доводить аналіз наукових досліджень, важливим компонентом інструментально-виконавської підготовки є формування умінь *художньої інтерпретації* творів музичного мистецтва. У музичному виконавстві художня інтерпретація (від лат. interpretation – тлумачення, пояснення) зводиться до художнього тлумачення музичних творів різних стилів, жанрів і напрямів, до розкриття їх художньо-образного змісту засобами виконавського мистецтва.

На переконання науковців, художня інтерпретація залежить від ряду факторів: індивідуальності виконавця, його художнього і музичного досвіду, від сформованості художнього мислення, особливостей музичного сприймання, від активності музичного слуху, здатності контролювати виконавський процес тощо. Важлива роль відводиться *музично-слуховій активності*, яка у безпосередньому художньо-інтерпретаційному процесі є основою усвідомленої зосередженості уваги на художньо-сміслових елементах твору, детермінує утворення уявної художньо-інтерпретаційної версії виконання, забезпечує пошук художньо-доцільних засобів виконавського втілення та слуховий контроль музичного виконання.

Метою статті є розкриття сутності та структури музично-слухової активності у виконавській художньо-інтерпретаційній діяльності студентів мистецьких спеціальностей педагогічних вишів.

Художня інтерпретація, як стверджує В. Крицький, "є результатом складної розумової діяльності і реалізується в єдності емоційного й логічного".

Художня інтерпретація "формується в процесі осягнення твору і є результатом його розуміння", а безпосереднє виконання є матеріально-звуковим "втіленням художнього задуму інтерпретатора" [3, с. 44].

Вивчаючи процесуальну сторону художньої інтерпретації, дослідники вказують на *дві підструктури*: формування художньої інтерпретації у свідомості виконавця як ідеального уявлення та звукова реалізація ідеального уявлення у виконанні.

За твердженням В. Москаленко, основою виконавської інтерпретації є особистий виконавський образ відповідного музичного твору, що формується в уявленні інтерпретатора. Під виконанням науковець розуміє комплекс дій, спрямованих на створення комунікативної форми твору в безпосередньому звучанні [4, с. 34].

Є. Гуренко, розглядаючи процес художньої інтерпретації, виділяє дві підсистеми: створення задуму, "проекту" в свідомості інтерпретатора на основі освоєння продукту композиторської діяльності та "реалізація виконавського проекту" в музичному виконанні [2, с. 53].

Предметом художньої інтерпретації виступає музичний твір, який необхідно розуміти як художньо-сміслову явище зі складною інтонаційно-драматургічною організацією. Основними компонентами інтонаційно-драматургічної організації твору є музично-інтонаційні, художньо-образні та логіко-драматургічні смислові елементи.

Музично-інтонаційні елементи виражають емоційні стани і просторові відчуття, зводяться до звукозображення й передачі звукових ефектів, відтворюють риси музичних жанрів та стилів. Художньо-образні елементи "кодують" художню інформацію про музичні образи, персонажі, дії, а їх синтез знаходить своє оформлення у відносно завершених художньо-сміслових епізодах. Логіко-драматургічні смислові елементи несуть інформацію про розвиток художньо-змістовних процесів і розглядаються на рівні художньо-концептуальної цілісності музичного твору.

Зміст та структурна будова художньо-інтерпретаційної діяльності обумовлюють сутність і структуру музично-слухової активності виконавця.

З огляду на це *музично-слухова активність* розглядається нами як необхідна професійна якість художньо-інтерпретаційної музичної діяльності, яка в музично-виконавському процесі реалізується через усвідомлену зосередженість уваги на художньо-сміслових елементах музичного твору в їх взаємодії й цілісності. Це забезпечує повноцінне осягнення художньо-змістовної сутності твору, самостійний відбір художньо-доцільних засобів виконавської виразності та виступає першоосновою поточного контролю й оперативного коригування музично-виконавського процесу.

Думка про двокомпонентну структуру музично-слухової активності виконавця прослідковується в багатьох наукових дослідженнях (Б. Асаф'єв, Л. Баренбойм, Г. Коган, Г. Нейгауз, Ю. Рагс, Г. Фрейндлінг, Г. Ципін та ін.).

На переконання Б. Асаф'єва "активність слуху" необхідна виконавцю як у процесі "пізнання музики", тобто осягнення її "музичного смислу", так і в процесі безпосереднього музичного виконання. Завдяки активності слуху виконавець здатен розпізнати всі "компоненти" музичної тканини, "охопити і оцінити "слухову даність" кожної музичної миттєвості", "почути і зрозуміти музику внутрішнім слухом, проінтонувати її в собі до відтворення", тобто осягнути художній зміст музичного твору.

У безпосередньому виконанні, за словами Б. Асаф'єва, "активність слуху" стає на заваді "механічного" озвучення окремих звуків, "інтерваліки і ритміки" музичних епізодів, репродуктивного відтворення нотного тексту за "усталеними нормами техніки". Головна спрямованість слуху – контроль музичного виконання на основі співвіднесення "ідеального внутрішньо-слухового враження" та реального виконавського звучання. Завдяки цьому виконавець здатен "оцінити "слухову даність", проаналізувати "якість виконання", з'ясувати причину звукової "розбіжності" між уявним і отриманим виконавським результатом [1, с. 234, 297–299].

Про структурність "активності" музичного слуху, що виявляється у музично-виконавській діяльності, пише Ю. Рагс. Перша структурна складова "активності"

музичного слуху безпосередньо пов'язана з процесом "чуттєво-емоційного" та "художньо-образного" пізнання музичного твору. Вона "включає і природні слухові задатки виконавця, і здатність до диференційованого сприймання окремих звукових елементів, і розуміння звукової логіки – процесів розвитку й становлення цілісності, і емоційний відгук на звучання музичного твору".

Друга структурна складова "активності" музичного слуху пов'язана з процесом звукового втілення результату пізнання. Особливої значущості набуває контролююча функція активного музичного слуху. Адже в процесі втілення слух фіксує "тонкі зміни якостей звуку", забезпечує відбір "артикуляційних прийомів і різних способів вимови", уможливорює оцінювання і корекцію музичного звучання за всіма художніми й технічними параметрами [5, с. 10–13].

До питання структурності музично-слухової активності виконавця звертається Г. Ципін. Сутність першої структурної складової полягає в зосередженості музичного слуху на "головних провідниках" музичної змістовності (мелодичній лінії, гармонічних співзвуччях, динаміці розвитку) та утворенні "яскравих, емоційно багатих і змістовних" музично-слухових уявлень про твір.

Сутність другої структурної складової музично-слухової активності зводиться до контролю і корекції безпосереднього музичного звучання. "Висока слухова активність" пов'язана з "неослабним і ретельним слуховим контролем за виконанням, що передбачає гнучку корекцію гри та недопущення механічно-моторних форм відтворення музичного матеріалу", – відмічає науковець [6, с. 38–46].

Отже, у формуванні художньо-інтерпретаційного задуму найповніше виявляється орієнтувально-контролювальна спрямованість музичного слуху, в процесі виконавської реалізації інтерпретаційного задуму – контролювально-коригувальна, що відповідає двом структурним компонентам музично-слухової активності.

Для *орієнтувально-контролювального компонента* музично-слухової активності характерним є виокремлення художньо-сміслових елементів твору як орієнтирів для слухової зосередженості, осмислення елементів твору в узагальнених і контекстних значеннях та контроль повноти їх охоплення в художньо-образній цілісності твору. Це уможливорює художньо осмислене сприймання музичного твору як інтонаційно-драматургічної організації, глибоке проникнення в художньо-змістовну сутність музики та формування музично-слухових уявлень як основи виконавського задуму.

Характерною особливістю *контролювально-коригувального компонента* музично-слухової активності є контроль виконавського втілення на основі співвіднесення уявного й об'єктивованого виконавського задуму, оцінювання музичного виконання за художніми і технічними характеристиками, коригування безпосереднього виконання та художнього задуму. Контролювально-коригувальна спрямованість музично-слухової активності забезпечує усвідомлений контроль доцільності засобів виконавської виразності й технічних способів втілення та виступає важливим чинником досягнення художньо й технічно досконалого виконання.

Відтак, *музично-слухова активність* є необхідною професійною якістю художньо-інтерпретаційної діяльності, яка реалізується через усвідомлену зосередженість слухової уваги на смислових елементах музичного твору, що забезпечує формування інтерпретаційної версії виконання, самостійний відбір художньо-доцільних засобів виконавської виразності та виступає першоосновою поточного контролю й оперативного коригування музично-виконавського результату. *Структура* музично-слухової активності логічно витікає із структурної організації художньо-інтерпретаційного виконавського процесу й охоплює орієнтувально-контролювальний та контролювально-коригувальний компоненти.

Література

1. Асафьев Б. В. Музыкальная форма как процесс : в 2 кн. / Б. Асафьев. – 2-е изд. – Л. : Музыка, 1971. – 365 с.
2. Гуренко Е. Г. Проблемы художественной интерпретации (философский анализ) / Е. Г. Гуренко. – Новосибирск : Наука, 1982. – 256 с.

3. Крицький В. М. Музично-виконавська інтерпретація: педагогічні проблеми музично-виконавської підготовки : монографія / В. М. Крицький. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – 158 с.

4. Москаленко В. М. Творческий аспект музыкальной интерпретации / В. М. Москаленко. – К. : Музична Україна, 1994. – 157 с.

5. Рагс Ю. Проблемы воспитания музыкального слуха / Ю. Рагс // Вопросы воспитания музыкального слуха : сб. научн. трудов / отв. ред. Л. М. Масленкова. – Л. : Изд-во ЛОЛГК, 1987. – С. 7–19.

6. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано : учеб. пособие для студ. пед. институтов по спец. № 2119 "Музыка и пение" / Г. М. Цыпин. – М. : Просвещение, 1984. – 176 с.